

Θοδωρής Βουρεκάς *Η αναμέτρηση στην Εκπαίδευση*

Οι αλλαγές που διαδραματίζονται στην εκπαίδευση με τους περιβόητους νόμους 2525/97 και 2640/98 υποτάσσονται σε μια καίρια στρατηγική στόχευση: αφενός, στη διαμόρφωση μιας νέας ευέλικτης και κινητικής εργατικής δύναμης και, αφετέρου, στη μαζική ένταξη της διανόησης από τον παραδοσιακό ιεραρχικό-διευθυντικό ρόλο της σε ένα σύστημα

εξαρτημένης μισθωτής ανασφαλούς εργασίας, όπως απαιτούν οι σύγχρονες ανάγκες της καπιταλιστικής παραγωγής.

Η μάχη στην εκπαίδευση είναι, όπως εύστοχα έχει ήδη διατυπωθεί, μάχη για το μέλλον της εργασίας!

Οι αντικειμενικοί νόμοι προετοιμάζουν και διαμορφώνουν ένα ριζικά διαφορετικό εκπαιδευτικό τοπίο —κυρίως στην

δευτεροβάθμια, αλλά και στην τριτοβάθμια εκπαίδευση— απ' αυτό που γνωρίζαμε μέχρι τώρα. Από μια κοινωνικά ευρύχωρη λυκειακή βαθμίδα (από το ελληνικό Λύκειο αποφοιτά περίπου το 70% των τελειόφωνων της υποχρεωτικής εκπαίδευσης, ποσοστό ιδιαίτερα υψηλό για τα ευρωπαϊκά δεδομένα) οδηγούμαστε σε ένα σκληρό σύστημα εκπαιδευτικού αποκλεισμού! Καθιερώνεται ένα εξοθηνωτικό εξεταστικό πλέγμα απρόσωπων, ανταγωνιστικών πανελλαδικών εξετάσεων σε 25 (!) μαθήματα αθροιστικά στη Β' και Γ' Λυκείου, οι οποίες είναι ταυτόχρονα προαγωγικές και απολυτήριες. Καταργείται ουσιαστικά η προφορική βαθμολογία, ενώ πολλαπλασιάζονται τα tests και τα διαγωνίσματα στη διαδρομή του διδακτικού έτους. Αν το εξεταστικό συνδυαστεί με την εισαγωγή ενός αναντίστοιχου με την ηλικία των μαθητών επιπέδου ύλης και εξεζητημένων γνωστικών αντικειμένων στα λεγόμενα μαθήματα κατεύθυνσης, οδηγούμαστε σε ένα «Λύκειο για λίγους». Το λεγόμενο «Ενιαίο Λύκειο». Σοβαρές και τεκμηριωμένες εκτιμήσεις, βασισμένες σε ανάλυση των επιδόσεων των μαθητών στη Β' και στη Γ' Λυκείου, προβλέπουν μείωση στο μισό περίπου του σημερινού λυκειακού πληθυσμού.

Ένα «Λύκειο για λίγους», με εντατικοποιημένους ρυθμούς και βαθύτερο ιδεολογικό έλεγχο, αλλά και μορφωτικά ακρωτηριασμένο λόγω της υπερέντασης των εξεταστικών διαδικασιών, που υποτάσσουν όλη τη διδακτική διαδικασία στην εξεταστικά χρήσιμη γνώση και στην τυποποίηση.

Ένα λύκειο ψευδεπίγραφο ενιαίο, αφού οι εσωτερικοί διαχωρισμοί είναι βαθύτεροι και μεγαλύτερης χρονικής διάρκειας (κατευθύνσεις από τη Β' τάξη). Πρόκειται για τη γνωστή κατηλεία όρων και διεκδικήσεων με κινηματική αξία. Ο διχασμός όμως

είναι βαθύτερος ανάμεσα στο «Ενιαίο Λύκειο» και στα ΤΕΕ από ό,τι πριν ανάμεσα στα Γενικά Λύκεια και στα ΤΕΛ-ΕΠΑ.

Συγκεκριμένα, η συντριπτική πλειοψηφία των παιδιών που προέρχονται από τα ασθενέστερα κοινωνικά στρώματα θα αποκλείονται από το «Εθνικό Λύκειο» και θα ωθούνται βιαίως στο δίκτυο των Τεχνικών Επαγγελματικών Εκπαιδευτηρίων (ΤΕΕ). Πρόκειται για ένα δίκτυο πρώιμης κατάρτισης (και όχι εκπαίδευσης), με ψήγματα γενικής παιδείας, με γενίκευση του θεσμού της «μαθητείας» —δηλαδή της βάραβης, πρόωρης απασχόλησης στο δημόσιο ή και στον ιδιωτικό τομέα, για παιδιά 14-15 χρόνων, με ανύπαρκτη διασφάλιση των εργασιακών τους δικαιωμάτων.

Το δίκτυο των ΤΕΕ θα είναι εφοδιασμένο με ένα ευέλικτο πρόγραμμα κατάρτισεων, διαρκώς αναπροσαρμοζόμενο, σύμφωνα με τις στενές και εφήμερες ανάγκες των επιχειρήσεων. Υπάρχει επίσης θεσμική πρόβλεψη σύνδεσης με τις τοπικές επιχειρηματικές ανάγκες. Το δίκτυο θα είναι επίσης «σπασμένο» σε δυο ταχύτητες (τίτλος επιπέδου II, σε νομαρχιακό επίπεδο, και τίτλος επιπέδου III, σε πανελλαδικό επίπεδο), ενώ η όποια επαγγελματική αναγνώριση θα απαιτεί νέες εξετάσεις πιστοποίησης. Οι απόφοιτοι του επιπέδου III θα μπορούν να εισαχθούν σε αντίστοιχα ΙΕΚ, ενώ ουσιαστικά και τυπικά αποκλείονται από τη δυνατότητα πρόσβασης έστω και στην κατώτερη ταχύτητα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, στα ΤΕΙ. Ο αποκλεισμός αυτός έχει να κάνει τόσο με τις περιορισμένες γνωστικές δυνατότητες των αποφοίτων των ΤΕΕ (ώστε να ανταποκριθούν σε κατατακτήριες εξετάσεις των ΤΕΙ), όσο και με την προαπαιτούμενη εργασιακή και επαγγελματική εμπειρία. (Οι τελευταίες «ρυθμίσεις» του υπουργού Παιδείας δεν απαλείφουν την

προϋπόθεση της 18μηνιας εργασιακής εμπειρίας, αλλά παραπέμπουν το ζήτημα σε επιτροπή!)

Η διάσταση του εκπαιδευτικού αποκλεισμού χαρακτηρίζει όχι μόνο την «εκπαιδευτική αποθήκη» των ΤΕΕ, αλλά και την «ελίτ» του «Ενιαίου Λυκείου». Αντί για τη δημοκρατία της «ελεύθερης ή ανοιχτής πρόσβασης» στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση των αποφοίτων του «Ενιαίου Λυκείου», ύστερα από ένα τραχύ εξεταστικό μαραθώνιο, η επιλογή συγκεκριμένης σχολής είναι μια κλειστή διά βίου δυνατότητα. Είναι ουσιαστικά και πρακτικά αδύνατο για έναν απόφοιτο να αξιοποιήσει τις δυο επιπλέον συγκυρίες που θεωρητικά του παρέχονται. Είναι πρακτικά αδύνατο κάποιος να επιχειρήσει να ανταποκριθεί με επιτυχία στη δοκιμασία πανελλαδικών εξετάσεων στη Γ' τάξη σε 12-13 (!) μαθήματα, για δεύτερη ή τρίτη φορά, χωρίς καμιά κατοχύρωση. Ούτε το περίφημο «test δεξιοτήτων», στο οποίο έχει τη δυνατότητα κανείς να παίρνει μέρος απεριόριστες φορές, μπορεί να τροποποιήσει τις επιδόσεις του, εκτός από εντελώς οριακές περιπτώσεις. Γιατί το «test δεξιοτήτων» έχει, αφενός, πολύ μικρή επίδραση στην τελική επίδοση και, αφετέρου, είναι εντελώς αστάθμητο, ως σύστημα «γρίφων», που θα διαπιστώνουν «την κριτική και συνθετική» ικανότητα των υποψηφίων.

Στην πραγματικότητα πρόκειται για ένα σύστημα «μιας ριζιάς», μιας και μοναδικής ευκαιρίας για πρόσβαση σε συγκεκριμένη σχολή! Πρόκειται μάλλον για παγκόσμια εκπαιδευτική αποκλειστικότητα, όταν σε μια από τις απαιτητικότερες μαθηματικές σχολές στον κόσμο, στο Πανεπιστήμιο του Μπέρκλεϊ στις ΗΠΑ, δίνονται 3 ευκαιρίες για την απόκτηση διδακτορικού!

Στο σημείο αυτό αξίζει κανείς να αναφερθεί στο «εκπαιδευτικό by pass» που δια-

μορφώθηκε για τους γόνους της κοινωνικής ελίτ. Είναι η καθιέρωση του «International Baccalaureate» (Διεθνές Απολυτήριο), γνωστού συντομογραφικά ως «I.B.», στα «καλά» ιδιωτικά σχολεία, από το σχολικό έτος 1995-96. Είναι ένα δίκτυο άμεσης πρόσβασης σε πάνω από 100 αξιολογικά πανεπιστήμια της Ευρώπης και της Αμερικής, με ένα σύστημα εξετάσεων σε μαθήματα, που ελέγχεται από ένα μη δημόσιο οργανισμό (IBO), ο οποίος εδρεύει στη Γενεύη. Νομοθετικά αφήνεται τώρα ανοιχτή η δυνατότητα πρόσβασης και στα ελληνικά ΑΕΙ για τους απόφοιτους του IB, μετά από καταρχήν συμμετοχή στα «test δεξιοτήτων».

Η επίδραση του ν. 2525/97 επεκτείνεται και στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, με την ίδρυση των περιβόητων Προγραμμάτων Σπουδών Επιλογής (ΠΣΕ), δηλαδή ουσιαστικά με την εμφύτευση θυλάκων κατάρτισης, σε μια προοπτική σύνδεσης με τις άμεσες επιχειρηματικές ανάγκες, και την «επιχειρηματική μετάλλαξη» των κλασικών ακαδημαϊκών χαρακτηριστικών της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Πρόκειται ουσιαστικά για τμήματα-καρικατούρες, που οξύνουν τον κατακερματισμό των μορφωτικών τίτλων και στενεύουν μέχρι εξατομικεύσεως τα εργασιακά δικαιώματα. Είναι μια παρέμβαση ενταγμένη στη στρατηγική της γενικευμένης αποσύνδεσης μορφωτικών τίτλων και εργασιακών-επαγγελματικών δικαιωμάτων. Παράλληλα, εισάγουν την ιδιωτικοποίηση των λειτουργιών και στην προπτυχιακή τριτοβάθμια δημόσια εκπαίδευση, με την καθιέρωση διδάκτρων.

Πρέπει να σημειώσουμε ότι με την ίδια στρατηγική στόχευση τελεί εν αντιποθέση ένα ολόκληρο πακέτο συμπληρωματικών νομοθετικών παρεμβάσεων, που εκδηλώνονται ήδη πιλοτικά στο χώρο της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης όπως: διάσπαση των σχολών

σε πολλαπλούς κύκλους ή επίπεδα σπουδών, ίδρυση νέων σχολών με όλο και πιο στενά εξειδικευμένα γνωστικά αντικείμενα, καθιέρωση του συστήματος των πιστωτικών μονάδων κ.ά.

Εμβόλιμα θα μπορούσε κανείς να παρατηρήσει ότι η κατάργηση της επετηρίδας διορισμού των εκπαιδευτικών, που καθιερώνει και πάλι ο ν. 2525/97, εντάσσεται και αυτή στην ίδια στρατηγική γραμμή πλεύσης. Η επετηρίδα, κατάλοιπο της προηγούμενης φάσης «του καπιταλισμού του κοινωνικού κράτους», συνδέει με απόλυτο θεσμικό τρόπο τα μορφωτικά με τα εργασιακά-επαγγελματικά δικαιώματα. Από την άποψη αυτή, η κατάργησή της έχει πολύ ευρύτερη σημασία για το σύστημα από την πρόδηλη ανάγκη διαχείρισης-εξατομίκευσης της ιδιαίτερα οξυμμένης ανεργίας των νέων εκπαιδευτικών.

Έχει όμως ενδιαφέρον να προσεγγίσουμε και την επίδραση των επιχειρούμενων τομών στην εκπαίδευση σε δυο βασικές της διαδικασίες, στην καταναμητική και στην ιδεολογική λειτουργία της εκπαίδευσης.

Θα μπορούσε κανείς να μιλήσει πλέον για μια καταναμητική λειτουργία «δύο φάσεων».

Η καταναμητική λειτουργία επιτείνεται και σκληραίνει στη μεταγυμνασιακή φάση της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης με τη διαμόρφωση του «Λυκείου για λίγους» και το τυφλό ευέλκτο δίκτυο κατάρτισης των ΤΕΕ. Αντίθετα, σχετικοποιείται και χαλαρώνει ο καταναμητικός ρόλος στη φάση της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Εδώ υποχωρούν οι παραδοσιακές άκαμπτες σχεδόν αντιστοιχίσεις εκπαιδευτικών μηχανισμών και θέσεων στην παραγωγή. Η καταναμητική λειτουργία τείνει να υποκατασταθεί από τις λειτουργίες της ίδιας της αγοράς, αφού τα συλλογικά μορφωτικά δικαιώματα που

αποτύπωναν τα κλασικά πτυχία δίνουν τη θέση τους σ' ένα ευέλκτο πλέγμα «διαρκούς προσθήκης ατομικών προσόντων» που θα κρίνονται άμεσα από την αγορά.

Η ιδεολογική λειτουργία της εκπαίδευσης αποκτά κρισιμότερο ρόλο, ιδιαίτερα όσον αφορά στη διαμόρφωση των σύγχρονων χαρακτηριστικών της εργασίας. Αν προσπεράσουμε προς στιγμή τις κλασικές όψεις της εγγράφησης των κυρίαρχων αξιών και στερεοτύπων, οι ιδεολογικές διεργασίες μέσω της έντασης του εξεταστικού καταναγκασμού δεν αποβλέπουν κυρίως στους στόχους της πειθαρχίας και συμμόρφωσης, αλλά στην προετοιμασία, στο «χώνεμα» και στην αποδοχή της διαρκούς αξιολόγησης-μέτρησης-πιστοποίησης που θα κυριαρχούν στο μελλοντικό επισφαλές εργασιακό βίο του σημερινού μαθητή και αυριανού «απασχολήσιμου». Στόχος είναι η ιδεολογική αποδοχή και νομιμοποίηση ενός μελλοντικού εργασιακού πλαισίου χωρίς διασφαλίσεις και σταθερότητα, όπου και εκεί διαρκή φίλτρα πιστοποίησης δεξιοτήτων θα κρίνουν σε ατομική βάση την επάρκεια και την καταλληλότητα του κάθε εργαζόμενου.

Στο παραπάνω πλαίσιο πρέπει να εντάξουμε από μια διπλή οπτική γωνία, εκπαιδευτική και εργασιακή, και την «αξιολόγηση-χειραγώγηση» των εκπαιδευτικών, που καθιερώνει και πάλι ο ν. 2525/97 με τα πιο ακραία ιεραρχικά και κατασταλτικά χαρακτηριστικά. Από την άποψη αυτή δεν πρόκειται για επιστροφή στο παρελθόν του «επιθεωρητισμού», αλλά για έναν αναγκαίο για το σύστημα εκπαιδευτικό και εργασιακό εκσυγχρονισμό. Το ειδικές «Σώμα Μόνιμων Αξιολογητών» (ΣΜΑ), ένα είδος εκπαιδευτικής Αστυνομίας, δεν είναι διαπραγματευτική υπερβολή απέναντι στο εκπαιδευτικό κίνημα για να περάσει το υπό-

λοιπο πλέγμα «αξιολόγησης των εκπαιδευτικών». Είναι απαραίτητο εργαλείο για να καμφθεί μια ιστορικά διαμορφωμένη τάση ανεξαρτησίας, που φτάνει μέχρι την ανυπακοή συνολικά των εκπαιδευτικών και όχι μόνο κάποιων τάσεων του συνδικαλιστικού τους κινήματος. Η «αξιολόγηση» των ιδίων των Σχολικών Μονάδων είναι ενταγμένη «στη λογική της αγοραίας παιδείας». Η ακραία (;) πρακτική του σημερινού βρετανού υπουργού Παιδείας, του Μπλάνκερτ, που κόβει τη χρηματοδότηση των σχολείων που δεν ανταποκρίνονται στις προδιαγραφές «αξιολόγησης», υλοποιεί την κεντρική ιδέα της διαρκούς «αξιολόγησης-μέτρησης-πιστοποίησης» ατόμων και συστημάτων σύμφωνα με τις ανάγκες της αγοράς, ως διεύρυνση των κλασικών ποιοτικών ελέγχων των προϊόντων, όπως αυτή συμπυκνώνεται στην περιφήμη «Λευκή Βίβλο για την εκπαίδευση» της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και δεν είναι φυσικά ιδιότυπη νεοσυντηρητική πρακτική του «Νέου Εργατικού Κόμματος» του Τόνυ Μπλαιρ.

Το πλέγμα των αντιεκπαιδευτικών νόμων 2525/97 και 2640/98 διαμορφώνει, εν τέλει, μια νέα εκπαιδευτική πραγματικότητα με δυο αντιφατικές όψεις, αποτέλεσμα της προσαρμογής στις ανάγκες της σύγχρονης καπιταλιστικής πραγματικότητας.

Από τη μια εμφανίζεται μια ταπείνωση του μορφωτικού πύχνη για τη μεγάλη κοινωνική πλειοψηφία, η οποία εκτοπίζεται από το Λύκειο και ωθείται σε ένα τυφλό δίκτυο κατάρτισης πολλών ταχυτήτων (ΤΕΕ-I, ΤΕΕ-II, ΙΕΚ, ΚΕΚ). Εντείνεται, επομένως, η ταξική πόλωση στο συνολικό εκπαιδευτικό σύστημα.

Από την άλλη, όμως, έχουμε μια σοβαρή διεύρυνση της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης, με υπερδιπλασιασμό των εισακτέων, υπολογίζοντας την εισαγωγή όλων των απο-

φοίτων του «Ενιαίου Λυκείου», χωρίς να συνυπολογίζουμε το φοιτητικό πληθυσμό των ΠΣΕ και του ΕΑΠ (Ανοιχτού Ελληνικού Πανεπιστημίου).

Ορθολογικοποιούνται, τουλάχιστον επί χάρτου, οι σύγχρονες ανάγκες του συστήματος. Έχουμε κάλυψη των διευρυμένων μορφωτικών αναγκών του συστήματος, χωρίς τα γνωστά «εκπαιδευτικά εμφράγματα». Η μορφωτική όμως αυτή «παραχώρηση» —η διεύρυνση της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης— αντιρροπείται με την αποσύνδεση των μορφωτικών και εργασιακών δικαιωμάτων και την εξατομίκευσή τους.

Το μαθητικό κίνημα, τη στιγμή που γράφονται οι γραμμές αυτές (1-2-98), συνεχίζει να δίνει με εκπληκτική αντοχή, έκταση και ένταση τη μάχη ενάντια στους αντιεκπαιδευτικούς νόμους 2525/97 και 2640/98. Βρίσκεται, όμως, σε μια οριακή κατάσταση ανάμεσα στο ενδεχόμενο μιας νέας έξαρσης ή μιας προσωρινής υποχώρησης. Κρατάει κρίσιμες δυνάμεις σε θέση μάχης με ανοιχτό το ενδεχόμενο μιας εκ νέου γενικευμένης αναζωπύρωσης. Έχει αποκτήσει αυτοπεποίθηση, συνείδηση της εξεγερτικής του δύναμης. Έχει κατακτήσει σοβαρούς βαθμούς πολιτικοποίησης, που οριοθετούνται όμως σε σοβαρό βαθμό από τη λογική της αντίστασης και της άρνησης. Τείνει να εκφράσει μια συνολικότερη και βαθύτερη αμφισβήτηση, που υπερβαίνει το εκπαιδευτικό σύστημα και τις λειτουργίες του. Στέκεται σταθερά στη γραμμή της ολοκληρωτικής κατάργησης των νόμων, παρά τη γενικευμένη ιδεολογικο-πολιτική πίεση, εξωτερική αλλά και εσωτερική, να διαπραγματευτεί το «εφικτό», να ισορροπήσει σε μια ελάχιστη ρεαλιστική διεκδίκηση. Έχει αποκτήσει μια γενικότερη κοινωνική αναγνώριση και απήχηση ως το «προκεχωρημένο απόσπασμα»

της λαϊκής δυσαρέσκειας και των κρυμμένων εξεγερτικών πόθων του κόσμου της εργασίας.

Δεν έχει κατορθώσει, όμως, αντανάκλώντας τους γενικότερους κοινωνικοπολιτικούς συσχετισμούς, να αποκτήσει τους αναγκαίους βαθμούς δημοκρατικής αυτοοργάνωσης και πολιτικής χειραφέτησης ώστε να περιθωριοποιεί τα διαρκή εγχειρήματα χειραγωγίσεώς του. Δεν έχει τη (σπάνια τελικά) τύχη να πλαισιώνεται από ένα παράλληλα ενεργοποιημένο Πανεκπαιδευτικό Μέτωπο. Το φοιτητικό και πολύ περισσότερο το εκπαιδευτικό κίνημα βρίσκονται σε πολύ ασθενέστερες ταχύτητες, που ιδιαίτερα για το εκπαιδευτικό κίνημα δεν υπερβαίνουν τα όρια της αλληλεγγύης, παρά τις προσπάθειες της εκπαιδευτικής Αριστεράς. Δεν φαίνεται να γίνεται πραγματικότητα εκείνο που στο ξεκίνημα της μαθητικής εξέγερσης εμφανιζόταν ως ανεπανόλητη δυνατότητα. Η συγκρότηση, δηλαδή, εν θερμώ ενός αυθεντικού Πανεκπαιδευτικού Μετώπου από τα κάτω. Έγινε για άλλη μια φορά

φανερή η ανεπάφεια και ο αρνητικός ρόλος των γραφειοκρατικών εκπροσωπήσεων κορυφής, παρά τη συμμετοχή ριζοσπαστικών συνιστώσων στο εκπαιδευτικό κίνημα (π.χ. ΟΛΜΕ).

Ο ιδέες για μια συνολική αναίρεση της αστικής εκπαίδευσης, οι ιδέες για μια απελευθερωτική παιδεία εργατικής πνοής σε συνδυασμό με το στόχο της χειραφετημένης εργασίας μπορεί να γονιμοποίησαν τμήματα του μαθητικού κινήματος, που φώναξαν στις πορείες και στις διαδηλώσεις «ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ, ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΟΙ ΒΑΘΜΟΙ, ΕΙΝΑΙ ΠΟΥ ΘΕΛΟΥΜΕ Ν' ΑΛΛΑΞΟΥΜΕ ΖΩΗ». Δεν μπόρεσαν όμως να χρωματίσουν τη φωνή του, ώστε ν' αποκτήσει τα «φτερά της νίκης» πολύ πιο γρήγορα, πολύ πιο αποφασιστικά. Το μέλλον όμως αλλάζει χρώμα, ροδίζει! Μια ολόκληρη γενιά ωριμάζει πολιτικά και ριζοσπαστικοποιείται. Είναι μια νέα υποθήκη για το εν δυνάμει αντικαπιταλιστικό κίνημα της εποχής μας.